

FINDING COMFORT WITHIN THE ברכות OF בונה ירושלים

Viewing the variations of the ברכה of בונה ירושלים as ברכות of comfort, poses one problem. In order to feel comfort, one has to first feel sadness. In the current versions of the ברכה, it is easy to identify the words of comfort. The words: בונה ירושלים by themselves carry a message of comfort. With those words we affirm that G-d is in the process of rebuilding Jerusalem. (Note the use of the present tense and not the future tense). That ברכה represents a theme that Jews have been uttering for two thousand years ever since the destruction of the בית המקדש. But where within the ברכה do we find words that are meant to arouse the sadness that we need to feel before accepting words of comfort. The best example of a variation in the ברכה of בונה ירושלים that contains words that arouse sadness to the point that we need to be comforted is found in the text of the ברכה of בונה ירושלים that is recited on תפלת מנחה but only during תשעה באב:

נחם, י-י א-להינו, את אבלי ציון, ואת אבלי ירושלים, ואת העיר האבלה והחרבה והבוזיה והשוממה. האבלה מבלי בניה, והחרבה ממעונותיה, והבוזיה מכבודה, והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי, כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעה לגיונות, ויירשנה עובדי זרים, ויטילו את עמך ישראל לחרב, ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במר תבכה, וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על חלליהם. כי אתה י-י באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, כאמור: ואני אהיה לה, נאם י-י, חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה י-י, מנחם ציון ובונה ירושלים.

Translation: Console, O Lord our G-d, the mourners of Zion and the mourners of Jerusalem, and the city that is in sorrow, laid waste, scorned and desolate; that grieves for the loss of its children, that is laid waste of its buildings, robbed of its glory, desolate without inhabitants. She sits with her head covered like a barren childless woman. Legions have devoured her; idolators have taken possession of her; they have put Your people Israel to the sword and deliberately killed the devoted followers of the Most High. Therefore Zion weeps bitterly, and Jerusalem raises her voice. My heart, my heart grieves for those they killed; I am in anguish, I am in anguish for those they killed. For You O Lord, consumed it with fire and with fire You will rebuild it in the future, as is said, "And I myself will be a wall of fire around it, says the Lord, and I will be its glory within." Blessed are You Lord, who Consoles Zion and rebuilds Jerusalem.

The words that arouse sadness and the words that are meant to provide us comfort are easy to identify in that version of the ברכה. Why do we change the text of the ברכה of בונה ירושלים on תשעה באב only during תפלת מנחה and not in תפלת שחרית or תפלת מעריב?

ספר אור זרוע ח"א – הלכות סעודה סימן קצט-פי" – רבינו שלמה ובשבת מתחיל בנחמה בלבד כלומר אינו צריך לא להתחיל ולא לסיים בשל שבת אלא מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה. בנין ירושלים קרי נחמה כל היכי דמתחיל בין רחם בין נחמנו עכ"ל. ופי' ר"ח בשבת בונה ירושלים בנחמה ואומר נחמנו ה' א-להינו ומסיים בנחמה, ונחמנו בתוכה כי אתה בעל הנחמות ברוך א"י

מנחם ציון ובונה ירושלים. וכן פי' הרב ר' יוסף דאורליינוש דרחם לשון תחנונים ונחמנו לשון נחמה בדכתי' והנחם על הרעה לעמך.

Translation: Rashi explained the Gemara that provided that on Shabbos one begins with words of comfort as follows: we are not required to begin the Bracha or to close the Bracha with a reference to Shabbos but instead we begin with words of comfort and end with words of comfort. The Bracha itself whose theme is rebuilding Jerusalem is defined as a Bracha of comfort whether the Bracha begins with the word: Rachem (have compassion) or Nachem (comfort). Rabbi Chananel explained that on Shabbos, the Bracha of Boneh Yerushalayim must begin with words of comfort such as Nachmeinu Hashem Elokeinu and end with words of comfort and with words of comfort in the middle such as the words: Ki Ata Ba'Al Ha'Nechamos. Baruch Ata Hashem Minachem Tzion Oo'Boneh Yerushalayim. So too explained Rav Yosef from Orleans that the word: Rachem represents supplication while the word: V'Nachameinu represents comfort as found in the verse: Please G-d, cancel the harm You planned to inflict upon Your nation.

וכן נראה בעיני דאמר בירושלמי פרק סדר תענית כיצד, רבי אחא ב"ר יצחק בשם ר' חייא רובא דצפרין יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע. מהו אומר? רחם ה' אלקינו על עמך ישראל וכו' ואנו נוהגים להתפלל נחם ה' אלקינו, אלא בערבית ושחרית שאינו עת נחמה אנו מתפללים רחם שהיא תפלת תחנונים ובמנחה שהיא שעת נחמה מתפללין אנו נחם ה' אלקינו. ושמעין מינה דרחם אינו לשון נחמה אלא לשון תחנונים. וכן כתב בתשובת הגאונים הכי אמור רבנן ז"ל בתשעה באב ערבית ושחרית אומר בתפלה רחם ה' אלקינו עלינו וכו' וחותם בונה ירושלים לפי שהוא דומה כמי שמתו מוטל לפניו ואינו ראוי לקבל תנחומין. אבל במנחה הוא אומר נחם ה' אלקינו לפי שדומה כמו שנסתם הגולל וראוי לקבל תנחומין מיכן ואילך וכן הלכה ע"כ. הלכך בשבת דבעי להתחיים בנחמה אל יאמר רחם אלא נחמנו וכו'.

Translation: And so it appears in my eyes, based on what I found in the Jerusalem Talmud in the chapter entitled: Seder Ta'Anis Kaitzad: Rabbi Echa son of Rav Yitzchok in the name of Rabbi Chiya said: on Tisha B'Av in the morning a person must mention the special nature of the day in Shemona Esrei. What should he say: Rachem Hashem Elokeinu Al Amcha Yisroel etc. It is our practice to open the Bracha with Nachem Hashem Elokeinu on Tisha B'Av except that in the morning and the night which are not times of comfort we say: Rachem which represents a supplication. Only in Tefilas Mincha which is recited at a time that is appropriate for receiving words of comfort do we recite the Bracha as Nachem Hashem Elokeinu. We can conclude from that practice that the word Rachem does not represent comfort but represents supplication. So too we find it written in the Responsa of the Gaonim: This is what the Rabbis said: On Tisha B'Av for Tefilas Arvis and Tefilas Shacharis we say in Shemona Esrei the Bracha of Rachem Hashem Elokeinu Aleinu (the Bracha of Boneh Yerushalayim) and we conclude with the words: Boneh Yerushalayim because at that point we can be compared to one whose deceased relative has not yet been buried. That is not yet an appropriate time to be comforted. At the time that we recite Tefilas Mincha we say: Nachem Hashem Elokeinu because at that time we can be compared to one whose deceased relative has already been buried. That is the appropriate time to accept comfort and that is the Halacha. Therefore on Shabbos when we are required to conclude the Bracha with a reference to comfort, we should not begin with the word: Rachem but instead we should begin with the word: Nachmeinu.

לבוש אורח חיים סימן תקנז-סעיף א-בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע, והוא שאומר נחם י-א-להינו את אבילי ציון וכו', ואומר אותו בבונה ירושלים מפני שהוא מענין אותה הברכה:

להבין את התפלה

הג'ה ועיין לעיל סימן קי"ט סעיף א': ומן הדין היה לנו לומר אותו ערבית ושחרית ומנחה, כמו שאר ענייני מעין המאורע של כל ימות השנה, כגון ראש חודש הנוכה ופורים שאומרים אותו בכל הג' תפילות, אלא שלא נהגו לאומרו אלא במנחה, משום דבערבית ושחרית דומין כמי שמתו מוטל לפניו שאין מנחמין אותו כי הם עיקר זמני אבילות, ואין להזכיר בהם אלא קינות, אבל במנחה דומין כמי שנקבר מתו שמנחמים אותו, אי נמי איפכא לאידך גיסא, משום שעכשיו במנחה הוא עיקר זמן שצריך נחמה שלעת ערב הציתו בו את האור וכו'.

Translation: On Tisha B'Av it is necessary to refer to the special character of the day. That is done by saying: Nachem Hashem Elokeinu Es Aveilei Tzion etc. It must be said within the Bracha of Boneh Yerushalayim because it is related to the theme of that Bracha. Note: see above Siman 119, paragraph 1. In truth, we should recite the Bracha of Nachem on Tisha B'Av in Tefilas Arvis and Shacharis as well in the same way we refer to the special character of days all year long, such as on Rosh Chodesh, Chanukah and Purim in which we refer to the special character of the day in each of the Tefilos of the day. However on Tisha B'Av we say this special Bracha only in Tefilas Mincha because during Tefilas Arvis and Shacharis, we feel like one whose deceased relative is still not buried, a time at which it is inappropriate to comfort a mourner because he is undergoing an intense moment of mourning. That is why we do not recite anything other than Kinot in Tefilas Arvis and Tefilas Shacharis on Tisha B'Av. However by Mincha time, we are like a mourner who has completed the burial of his relative. It is then an appropriate time to recite words of comfort. Alternatively, we can explain why we differentiate between the Tefilos on Tisha B'Av based on the fact that Mincha time on the original Tisha B'Av day, was the time of day at which our enemies lit the fire that consumed the Beis Hamikdash. As a result that is the time of day most appropriate for expressing words of comfort.

The fast day of **תשעה באב** being the day on which we commemorate the destruction of the **בית המקדש** became the paradigm of how a commemoration of the destruction of the **בית המקדש** should be modeled. Since the fast day of **תשעה באב** contains within it two elements: **אבילות**, mourning, and **נחמה**, comfort, all commemorations of the destruction of the **בית המקדש** must contain within them the same components. It follows then, that all **ברכות** that were composed to serve as commemorations of the destruction of the **בית המקדש** should contain within them words that elicit feelings of **אבילות** and feelings of **נחמה**. The **ברכות** that fall into that category are found within **ברכות התנים**, **ברכת המזון**, **שמונה עשרה**, **ברכות הפטרה**. Today the second **ברכה** of the **הפטרה** and the third **ברכה** of **ברכת המזון** still contain words that were meant to elicit feelings of **אבילות** and feelings of **נחמה**. Both open with the word: **רחם**. We ask G-d to show compassion on **ציון**. It continues in the second of the **ברכות הפטרה** when we add: **ולעגומת נפש תושיע מהרה בימינו**, save the grieved in spirit, or **ולעלובת נפש תושיע במהרה בימינו**. In some earlier versions of **שמונה עשרה**, the **ברכה** of **בונה ירושלים** began with the word: **רחם** as well:

מנהג ארץ ישראל—רחם ה' א—להינו ברחמיך הרבים על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל היכלך ועל מעונך ועל מלכות בית דוד משיח צדקך בנה ביתך שכלל

1. On **תשעה באב** morning we do not greet each other and we sit on the floor.

היכלך בא"ה א-להי דוד בונה ירושלים.

The fifth of the **ברכות התנים** also contains both components. The words: ותגל העקרה, and the barren woman will rejoice, represent a devastated **ציון**. The **חתימת הברכה** of **משמח ציון**, brings joy to Tzion by returning her children to her, are meant to elicit feelings of comfort. Arguably when we say: **ולירושלים עירך ברחמים תשוב** in our version of **בונה ירושלים**, we do so to arouse feelings of mourning. The comfort is found in the words: **בונה ירושלים**.

The variations in the **ברכות** that represent **בנין ירושלים** share one further common denominator. They each ask for **מלכות שמים**, the establishment of G-d's kingdom on Earth, **מלכות בית דוד**, the re-establishment of the Davidic monarchy and **בנין בית המקדש**, the re-building of the Temple. Why do we pray for all three? The **ספר המנהיג** points to the following:

מדרש שמואל (בובר) פרשה יג-[ד] ויאמר ה' אל שמואל שמע² וגו' (שמואל א', ח' ז'), תני רבי שמעון בן יוחאי: אותי מאסו, גם אותי מאסו, כי גם אותי מאסו, א"ל בשלשה דברים הן עתידין למאוס, במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבנין בית המקדש. אימתי מאסו בשלשתן? בימי רחבעם, הדא הוא דכתיב וירא כל ישראל לאמר מה לנו חלק בדוד³ (מלכים א', י"ב, ט"ז), זו מלכות שמים, ולא נחלה בבן ישי, זו מלכות בית דוד, לאהליך ישראל עתה ראה ביתך דוד, זה בנין בית המקדש. אמר רבי שמעון בן מנסיא: אין ישראל רואין סימן ברכה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתן, הדא הוא דכתיב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם⁴ (הושע ג' ה'), זו מלכות שמים, ואת דוד מלכם (שם /הושע ג' ה') זו מלכות בית דוד; ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים (שם /הושע ג' ה'), זה בנין בית המקדש.

Translation: Concerning the verse (Shmuel 1, 8, 7): G-d said to Shmuel: Listen etc. Rabbi Shimon Bar Yochai taught: the words: "and they detest Me" should also be interpreted as meaning that they also detested Me and because they also detested Me. G-d was saying to Shmuel: In the future they will detest three aspects of Judaism: the hegemony of G-d, the legitimacy of the Davidic monarchy and the Beis Hamikdash. When did that occur? In the time of Richavom. That is what was meant in the verse (Melachim 1, 12, 16): And the Jewish People recognized and said: we want no part of David; those words represent a denouncement of G-d's hegemony; "and no share in the son Yishai", those words represent the denouncement of the Davidic monarchy; "To your tents, O Israel; Look now to your own house, David", that is a reference to the denouncement of the Beis Hamikdash. Rabbi Shimon son of Menasiah said: The Jewish People will not find favor until they repent and ask for all three of the above. That was the message of the following verse (Hosea 3, 5): the words: "after the Jews repent and ask for G-d", represent a request that G-d establish His kingdom on this world; the words: and David their king, they represent the re-establishment of the Davidic monarchy and the words: and they will fear G-d and His goodness in the latter days, they represent the rebuilding of the Beis Hamikdash.

2. שמואל א', ח' ז'- ויאמר ה' אל שמואל שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אתך מאסו כי אתי מאסו ממלך עליהם:
3. מלכים א', י"ב, ט"ז-וירא כל ישראל כי לא שמע המלך אליהם וישבו העם את-המלך דבר לאמר מה לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי לאהליך ישראל עתה ראה ביתך דוד וילך ישראל לאהליו:
4. הושע ג', ה'-אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים: